

CARAVAGGIO

(Michelangelo Merisi da Caravaggio)

(1571/3-1610)

Παντελής Τσάβαλος, Φεβρουάριος 2005

[Η ζωή και το έργο του Caravaggio](#)

[Βιβλιογραφία για τον Caravaggio](#)

Caravaggio: Madonna Palafrenieri (detail), 1606

ΓΙΑ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ

Ο Μικελάντζελο Μεριζι ντα Καραβάτσο κατάγεται από το ομώνυμο χωριό κοντά στο Μιλάνο όπου και γεννήθηκε το 1571 ή 1573. Πέρασε τα νεανικά χρόνια της μαθητείας του στη ζωγραφική ανάμεσα στο Μιλάνο και το Καραβάτσο με συχνές θλιβερές συγκυρίες (επιδημία πανώλης, απώλεια πατέρα και θείου). Γύρω στα 18 του αναχώρησε για τη Ρώμη όπου μετά από μια περίοδο περιπλανήσεων έφτασε το 1591/2. Η ικανότητα και το ταλέντο του άνοιξαν σύντομα πόρτες και προοπτικές, αλλά η τυχοδιωκτική του φύση και η ιδιοτυπία του χαρακτήρα του τον ωθούσε να αποστρέφεται ή να απορρίπτει προστάτες και πάτρωνες και να καταφεύγει στη βοήθειά τους μόνο όταν τον ανάγκαζε ο ασφυκτικός κλοιός των γεγονότων (αρρώστια, πείνα, διώξεις της αστυνομίας, προφυλακίσεις). Δεν συμβιβάστηκε με τις ηθικές και αισθητικές απαιτήσεις της εποχής του, και συχνά κλήθηκε να προβεί σε "ευπρεπιστικές" τροποποιήσεις των έργων του. Παρ' όλα αυτά, η ικανότητά του να δημιουργεί μεγάλες θρησκευτικές συνθέσεις με έντονα συναισθηματικό περιεχόμενο προκαλούσε αμεσότητα στη σχέση έργου-θεατή και μας έδωσε, στην περίοδο αυτή, μια σειρά από έργα μεγάλης πνοής και σπάνιας αισθητικής αξίας. Το 1606 αναγκάστηκε να φύγει από τη Ρώμη καταδικασμένος και διωκόμενος. Αρχισε μια σειρά περιπλανήσεων κατά την οποία τις ευτυχισμένες περιόδους της ανάδειξης και αποδοχής του διαδεχόταν κάποια αντισυμβατική συμπεριφορά η οποία ανέσυρε το βεβαρημένο του παρελθόν και τον εξανάγκαζε σε ακόμη μια μετακίνηση. Νάπολη, Μάλτα, Συρακούσες, Μεσσήνη, Παλέρμο, Νάπολη, Πόρτο Έρκολε. Το 1610, πέθανε άρρωστος και κυνηγημένος στο Πόρτο Έρκολε, στο δρόμο προς τη Ρώμη (και προς την συγχώρεση του Πάπα που θα έρθει λίγες μέρες αργότερα).

ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ

Παρά το γεγονός ότι η ιδιαιτερότητα της ζωής και της τέχνης τον έφερε πολύ συχνά σε σύγκρουση με το ηθικό κατεστημένο της εποχής του, ο Καραβάτσο παραμένει μια από τις σημαντικότερες και πλέον επαναστατικές φυσιογνωμίες στην ιστορία της ζωγραφικής.

Διευρύνει τα στενά όρια της θεματολογίας και διαμορφώνει νέα κριτήρια για τη θεώρηση του έργου τέχνης. Θεωρεί ότι ακόμη και μια νεκρή φύση, όταν αποδίδεται με δημιουργική ικανότητα καταξιώνεται αισθητικά όσο και τα θρησκευτικά ή μυθολογικά θέματα. Η φύση αποτελεί τον μεγαλύτερο δάσκαλο και το μάθημα που προσφέρει η παρατήρησή της, είναι πολύ πιο σημαντικό από τη στροφή προς την Αρχαιότητα ή τους μεγάλους Αναγεννησιακούς δασκάλους. Η απεικόνισή της γίνεται από τον Καραβάτσο με απaráμιλλη δεξιότητα και με ένα είδος φωτογραφικού ρεαλισμού που αποφεύγει συνειδητά την εξιδανικευμένη μορφή της, τονίζοντας τις ατέλειες και τα σημάδια φθοράς που αυτή εμπεριέχει λειτουργώντας έτσι και σαν αλληγορία για την φθορά της ύλης και τη ματαιότητα των εγκοσμίων.

Η ιδιοτυπία του χειρισμού του θέματος, που συχνά θεωρήθηκε αιρετική, έγκειται στο γεγονός ότι μεταθέτει στα

θρησκευτικά θέματα τις τραγωδίες των απλών ανθρώπων, παρουσιάζοντας συχνά τα ιερά πρόσωπα σαν απλούς λαϊκούς τύπους χωρίς εξιδανίκευση, καταργεί την "δέουσα" απόσταση ανάμεσα στην ιερότητα της παράστασης και την καθημερινή πραγματικότητα, μεταδίδει στα θέματά του τον ερωτισμό των ανθρώπινων παθών, καταφέροντας ακριβώς με αυτές τις αναγωγές να προσδώσει στα έργα του αφοπλιστική αλήθεια και σπάνια αμεσότητα.

Στα πρώιμα έργα του κυριαρχεί η καθαρότητα των περιγραμμάτων και η σχεδιαστική ακρίβεια. Τον πρωταγωνιστικό ρόλο δεν έχει ακόμη το φως, αλλά η γλυπτικότητα των αντικειμένων και των σωμάτων μέσα σε μια ατμόσφαιρα ηδυπάθειας και ερωτικής φόρτισης.

Η σπουδαιότερη καινοτομία του έγκειται στο χειρισμό του φωτός και της σκιάς και στη δημιουργία μιας φορτισμένης ατμόσφαιρας. Στα ώριμα έργα του χρησιμοποιεί ένα ουδέτερο σκοτεινό φόντο, ρίχνοντας πάνω σε σημεία των μορφών ένα φως πλάγιο, σχεδόν νυχτερινό, ένα φως "κελιού φυλακής", που καταργεί το φως της μέρας αναδεικνύοντας την φορτισμένη ενέργεια των εσωτερικών του χώρων. Οι στάσεις, οι κινήσεις και οι χειρονομίες των μορφών που συνωθούνται σε αυτούς τους σκοτεινούς, σχεδόν συνωμοτικούς χώρους, φορτίζονται από πόθους και επιθυμίες που σε συνδυασμό με τις απότομες και αδιαβάθμητες μεταβάσεις από τα φώτα στα σκοτάδια, το περίφημο *chiaroscuro*, προσδίδουν στη σκηνή ψυχολογική ένταση και δραματικό περιεχόμενο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ CARAVAGGIO

Στην ελληνική τα μόνα που κυκλοφορούν προς το παρόν είναι το πρόσφατα εκδοθέν

- Λάγκτον, Ελεν, **Μικελάντζελο Μερίζι ντα Καραβάτζο**, Μικρή Αρκτος, Αθήνα, 2003 (Langdon, Helen, *Caravaggio: A Life*, Chatto and Windus, London, 1998)

που έχει τη μορφή κλασικής βιογραφίας (εκτενέστερες αναφορές στη ζωή του ζωγράφου και στο πλαίσιο της εποχής, αλλά υποτυπώδης εικονογράφηση και καμμία ανάλυση των έργων από τη σκοπιά της ιστορίας της τέχνης),

επίσης, το μικρό και στοιχειώδες τεύχος

- Causa, Raffaello, **Καραβάτζιο** από τη σειρά **Οι Μεγάλοι Ζωγράφοι**, Μέλισσα, Αθήνα (Fabbri, Milano, 1966)

καθώς και το σύντομο και χωρίς εικονογράφηση, αλλά ιδιαίτερος ενδιαφέρον κείμενο του

- Berger, John, **[Caravaggio: a contemporary view](#)** στα Αγγλικά. (Για να το τυπώσετε, [πατήστε εδώ](#))

το οποίο [στην Ελληνική είναι δημοσιευμένο ως επίμετρο \(μετ. Σαρρής, Κύριλλος\)](#) στο άσχετο με την ιστορία της τέχνης αστυνομικό μυθιστόρημα: Banks, Oliver, *Η μανία με τον Καραβάτζο*, Αγρα, Αθήνα 1990. Το κείμενο του Berger προέρχεται από το: *And our Faces my Heart Brief as Photos, Writers and readers*, London, 1984.

Η ξενόγλωσση βιβλιογραφία είναι πλουσιότατη. Αναφέρονται ενδεικτικά:

- Lambert, Gilles, **Caravaggio**, Taschen, Koln, 2000
- Konig, Eberhard, **Caravaggio** (Masters of Italian Art), Konemann, Koln, 1998
- Calvesi, Maurizio, **Le Realta del Caravaggio**, Einaudi, Torino, 1990
- Hibbard, Howard, **Caravaggio**, Harper and Row, New York, 1983
- Chastel, Andre (intr.), **Tout l'Oeuvre Peint du Caravage**, Flammarion, Paris, 1967
- Longhi, Roberto, **Caravaggio**, Riuniti, Roma, 1968
- Giorgi, Rosa (text), **Caravage**, Editions de la Martiniere, Paris, 1999

- Marini, Maurizio, *Caravaggio: Michelangelo Merisi da Caravaggio "pictor praestantissimus"*, Roma, 1987
- Friedlander, Walter, *Caravaggio Studies*, Princeton, New York, 1955
- Hammill, Graham, Sexuality and form. *Caravaggio, Marlowe and Bacon*, The University of Chicago press, Chicago, 2000

Κινηματογράφος / βίντεο

Αξίζει να δείτε την ταινία του Derek Jarman *Caravaggio* (1986)

Στο Διαδίκτυο

Στο Διαδίκτυο το υλικό είναι άπειρο. Επιλέγω μερικά πρόσφατα άρθρα Ελληνικών εφημερίδων.

- Berger, John, [Caravaggio: a contemporary view](#)
- [Μικελάντζελο Μερίζι ντα Καραβάντζιο](#). Κείμενο του Αυγουστίνου Ζενάκου από το **Βήμα** της 23 Απριλίου 2006
- [Ρέμπραντ - Καραβάντζιο στο Αμστερνταμ](#). Ο λόρδος Κλαρκ, πρώην διευθυντής της Εθνικής Πινακοθήκης του Λονδίνου, έχει εντοπίσει τα κοινά σημεία τους, τη δραματική χρήση του φωτός και της σκιάς και την επανάστασή τους κατά των κλασικών ιδεωδών της ομορφιάς (από την **Καθημερινή** της 19 Μαΐου 2006)
- [Καραβάντζιο: η φωτοσκίαση και το πάθος](#). Κείμενο του Jean-Pierre De Rycke από την **Καθημερινή** της 13 Ιουνίου 2006. Αφορά την έκθεση του 2006 στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης.